

Kiss Farkas Gábor

Egy ismeretlen nagyszombati nyomtatvány 1649-ből

Draskovich Miklós Sacra Honoris Comitivája (RMNY S 2278A)

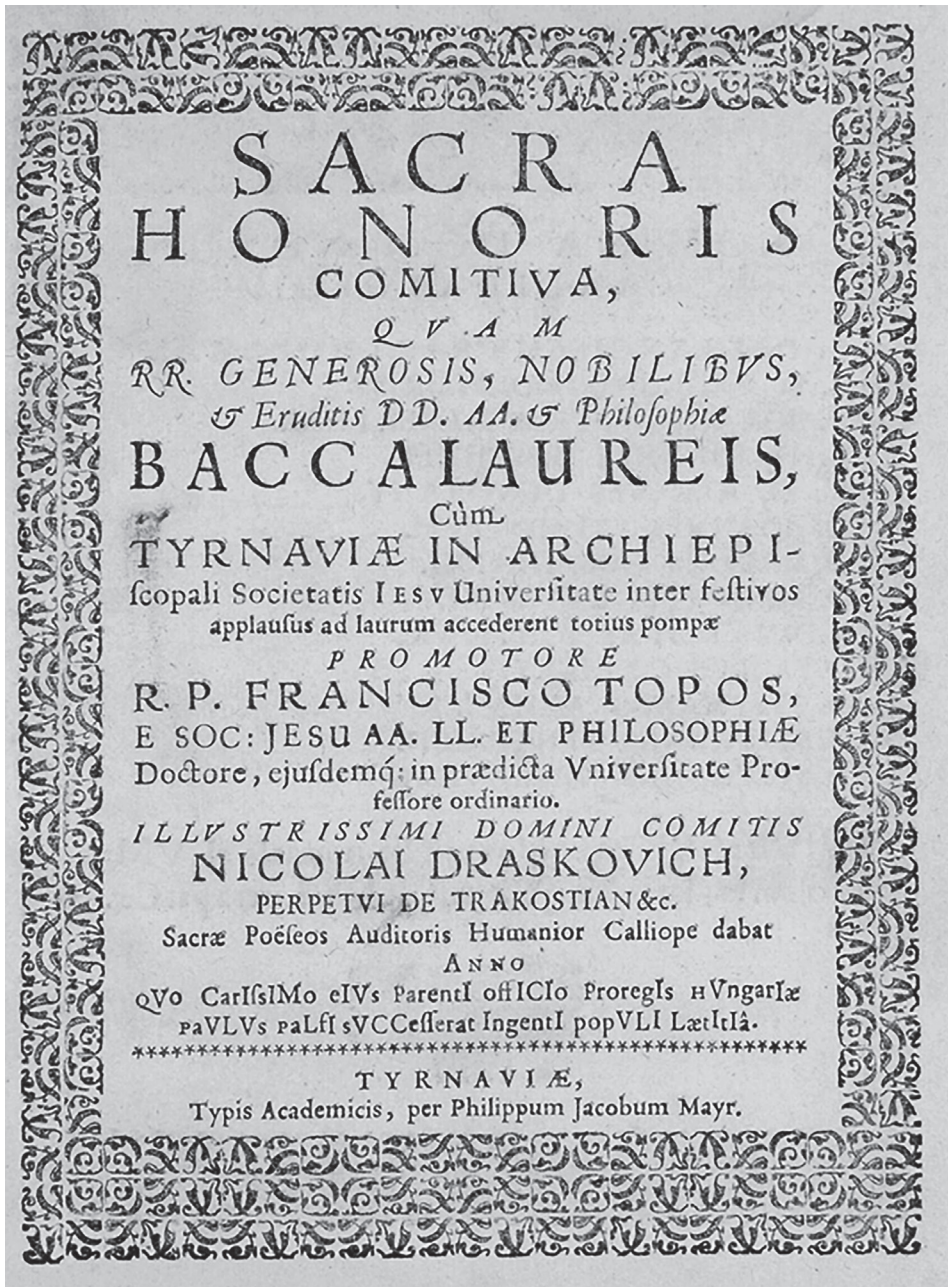
A 17. század második felének magyar irodalmát alapvetően meghatározta a jezsuita gimnáziumok retorikaoktatása, hiszen költők sora – Zrínyi Miklós, Balassa Bálint, Gyöngyösi István, Esterházy Pál, Koháry István – járta ki ezeknek az iskoláknak a poétika- és retorika-osztályát. A poétikai és retorikai oktatás rekonstrukciójához nélkülözhetetlen a fennmaradt iskolai jegyzetfüzetek vizsgálata mellett a retorika- és poétikaosztályok hallgatói által írt alkalmi irodalmi kiadványok vizsgálata is.¹ Ezek feltárása a sokféle, kéziratoss, nyomtatott, hazai és külföldi fennmaradási formájuk miatt nagyobb vállalkozás feladata lesz. E munka előkészülete során került elő a nagyszombati egyetemi nyomdában, Philipp Jakob Mayr által 1649-ben kiadott 22 lapos nyomtatvány, amely a Topos Ferenc által vezetett, 1649-ben bakkalaureus fokozatot szerzett philosophia osztály számára lett ajánlva, de a szerzője, gróf trakostyáni Draskovich Miklós, a poesis osztály hallgatója volt. A kötet teljes címléírása (1. ábra):

Sacra Honoris Comitiva, quam R[everendis] Generosis, Nobilibus, et Eruditis D[ominis] a[rtium] et philosophiae baccalaureis, cum Tyrnaviae in Archiepiscopali Societatis Iesu Universitate inter festivos applausus ad laurum accederent totius pompae promotore R[everendo] P[at]re Francisco Topos, e Soc[ietate] Jesu a[rtium] I[beralium] et philosophiae doctore, ejusdemq[ue] in praedicta Universitate professore ordinario, Illustrissimi Domini Comitum Nicolai Draskovich perpetui de Trakostian etc., sacrae poseos auditoris humanior Calliope dabat anno
QVo CarIssIMO eIVs ParentI OffICIO ProregIs Hvngrlae
PaVLVs PaLfl sVCCesserat IngentI popVLI LaetItla.²

A kiadványban még két további kronosztichon található (1^v, 2^r), amelyek megerősítik a kiadás dátumát.

¹ Köszönöm P. Vásárhelyi Judit és Birgit Mitzscherlich segítségét a tanulmány elkészültéhez. A kutatás az ERC KnowStudents projekt (CoG nr. 864542) keretében, az NKFIH Advanced 150976 projekt támogatásával valósult meg.

² A kronosztichonban szereplő római számok (M CCCC LLLL VVVVVVVV IIIIIIIIIIIII) összege 1649.



A kiadvány a címlap verzóján közli az 1649-ben végzett filozófus baccalaureusok nevét: R. D. Franciscus Bartholomaei, R. D. Georgius Molitoris, D. Ioannes Petrus Alberthal, R. D. Ioannes Moschner, R. D. Ioannes Dovorany, D. Ioannes Sigmundich, D. Marcus Hoszufalvi, D. Martinus Labenski, R. D. Matthias Schützer, D. Paulus Cziriaky, D. Stephanus Almasi, D. Stephanus Tenturich, D. Stephanus Vaskovich.³ A kötet egyetlen ismert példánya a végzett hallgatók sorában másodikként említett világi pap, Georg Gregor Molitoris egyik kéziratos kötetében maradt fenn a drezda-meisseneni egyházmegye könyvtárában, Bautzenben (Diözesanbibliothek Dresden-Meißen, Bautzen, Ms. M I 99, 154^r–164^v).⁴ Jól látható, hogy a tizenhárom végzett hallgató között öt felszentelt pap volt, tehát majdnem a hallgatók felét tették ki. A 2. levél rectóján egy 14 disztichonból álló ünneplő paeant találunk, amely üdvözli Topos Ferencet, a végzett filozófusévfolyam tanárát.⁵

Ezt követi a *Sacra Honoris Comitiva*, azaz a *Tisztességet kísérő áldozatok*, amelyet Draskovich Miklós poesis hallgató Calliopéja, azaz epikus műzsája alkotott. Először néhány szó a szerzőről: Draskovich Miklós a horvát arisztokrácia egyik legjelentősebb családjának sarja, apja Draskovich János volt, aki előbb a horvát báni, majd 1646 és 1648 közt a nádori tisztséget töltötte be. Draskovich Miklós pontos születési ideje nem ismert, 1648-ban járt a nagyszombati gimnázium syntaxis osztályába, 1649-ben a poesis osztályba és 1650-ben a rhetorica osztályba. Testvére, János, valószínűleg fiatalabb volt, vele együtt járt a syntaxis osztályba, de 1649-ben újra a syntaxist járta, és testvérénél egy évvel később, 1650-ben lépett a poesis, majd 1651-ben a rhetorica osztályba.⁶ Draskovich Miklós 1649-ben 14–16 éves lehetett, bár ennek megállapítása a beiratkozás alapján nehéz, mivel a jezsuita iskolázás nem volt szigorúan korhoz kötött. A syntaxis

³ Őket ld. *Matricula* 1990, 59, 65; és BOGNÁR KISS, VARGA 2002, 134 (nr. 208, 219, 206, 220, 210 – tévesen Dovoanjként, 222, 216, 218, 221, 215 – mint Paulus Hortensis Cyriacus, 207, 217 – helyesen Tenturich, 224). A listában ténylegesen szerepel az adott év összes philosophiai baccalaureusa.

⁴ A kötetet és Molitoris további kéziratait kérésre Dr. Birgit Mitzscherlich, az archívum öre digitalizáltatta (online elérhetősége: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:14-db-id18874382701>), amiért külön szeretném kifejezni köszönetemet. A kézirat leírását ld. SPYRA, MITZSCHERLICH, MACKERT, 2012.

⁵ Topos Ferenc 1646-ban lett a philosophia magistere, a teológiai doktorátust 1652-ben szerezte. Ő volt a nagyszombati egyetem első tanára, aki a teológiai kar egykori hallgatói közül került ki, később többször volt az egyetem kancellárja, egészen 1683-ban bekövetkezett haláláig, amikor Thököly hadai elhurcolták, és Jókó várában fogságban megbetegedve elhunyt. Ld. *Matricula*, XV–XVI; BOGNÁR, KISS, VARGA, *A Nagyszombati Egyetem*, 132; BANKY, Joannes, *Elogium*, = *Elogia defunctorum IX*, ELTE EK Ms. I, Ab 145, f. 144r (másolatban: *Elogia defunctorum VIII*, ELTE EK Ms. I, Ab 144, f. 202v); KAZY 1738, 152; HERMANN, ARTNER 1938, 14–15.

⁶ *A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága...* 2023, 1, nr. 06743 (05729) és 06747 (05733). Az online adatbázis (https://library.hungaricana.hu/en/view/JezsuitaGimnaziumokDiakjai_2_Nagyszombat) sorszámai eltérnek. Mivel a tanév a megelőző év novemberében kezdődött, ezért az 1648. évi iratkozás azt jelenti, hogy 1647 novemberétől oda jártak a diákok. *Matricula*, V.

osztályt már 11 éves kor körül el lehetett kezdeni: Esterházy Pál is 12 évesen, 1647 őszén kezdte el, és így lett Miklós és János osztálytársa. Esterházy Gáspár 1643-ban a kettővel a syntaxis felett levő rétori osztályt már másodszor végezte 15 évesen (nr. 04566), a nemesi származású Onori Ádám/András 19 évesen végezte a rétori osztályt (nr. 04604), Révay Imre 17 évesen kezdte a syntaxist, a rétori osztályt 1643-ban, 19 évesen végezte (nr. 04742).

A két Draskovich beiratkozásának éve 1648, az egyetem matriculája szerint is különleges volt, mert korábban soha ennyi grófi gyermek (szám szerint négy) nem iratkozott be egyszerre, és ehhez csatlakozott még 10 vagy 12 bárói sarj is.⁷ A grófi ifjak szoros kapcsolatban álltak egymással, és különleges bánásmódban részesültek a gimnáziumban, ahogy azt Esterházy Pál emlékezései több helyen megörökítik. A kollégium portása külön reggelit és uzsonnát adott a grófoknak („gyakorta adott fölöstökömöt s uzsonnát nemcsak énnékem, hanem azoknak is az urfiaknak, kik velem voltak, ugy mint Draskovith Miklós és János uraiméknak, Wesselényi Ádámnak, Csáky Sigmond és Pálnak s az többinek is”),⁸ és a színdarabokban is előkelő szerepet játszhattak. Együtt szerepeltek a Judit-drámában, amelyben Esterházy Pál a címszerepet játszotta 1649. augusztus 29-én.⁹ A két Draskovich-testvér iskolai csinjeiről osztálytársuk, Esterházy Pál is megemlékezik, amikor leírja, hogy 1650 böjti időszakában a *Gualterus* című színdarabban, ahol a könyörületes Gualterusnak Krisztus meghajlik a feszületen, ő játszotta Krisztust, ám Draskovich János és Miklós voltak körülötte az angyalok, és János tréfából elkezdte a nála levő fáklyával az épp keresztre feszített Esterházy Pál kezét égetni:

⁷ *Matricula*, 52. A négy gróf, aki egyszerre kezdte a syntaxis osztályt: Wesselényi Ádám (nr. 05478), Esterházy Pál (nr. 06577), Draskovich János és Pál. A bárók közül kilencet sikerült azonosítani: 1648-ban syntaxista volt Esterházy Sándor (nr. 06724), Révay Elek (nr. 06560), rhetor Senyenyey László (nr. 6702), principista Balassa Ádám (nr. 06793), Lippay János (nr. 06718), parvista Illésházy Ádám (nr. 06841), Lippay György (nr. 06867), mininista Perényi Ferenc (nr. 06935), Czobor Mihály (nr. 06990). Tolvay Imre külön megemlékezik a két Draskovich-testvérről: [TOLVAY, Emericus 1725, 161. Megjegyzése, miszerint a Draskovichok kiváló költők voltak („praeclaram Musis navabant operam”), és hogy ez volt az első év a Rákóczi-háborúk után, mikor baccalaureusokat avattak („primam iterum post procellas Rakoczianas suis Physicis apposuit lauream, promotore R. P. Francisco Topos”), elképzelhető, hogy a *Sacra Honoris comitivára* vonatkozik. [TOLVAY, Emericus] 1725, 161–162.

⁸ ESTERHÁZY, *Mars Hungaricus*, 313–314.

⁹ RMNy 2280 (III. k., 518); KNAPP 1997, 81–99, itt 83. – Esterházy azt mondja, hogy a Judit-drámát akkor mutatták be, amikor „az vörös papokat elsőben vitték bé az seminariumba.” Ennek időpontját Molitoris augusztus 29-re teszi, nem pedig szeptember 1-re: „29. Celebrante solenniter Archiepiscopo prodierunt 6 Clerici (qui in festo Sancti Ignatii suscepti erant) in rubris ex seminario more Romanorum Clericorum in Germanico Collegio instituti, et hi primi erant omnium et huius ordinis.” Bautzen, Diözesanbibliothek, Ms. M I 99, 39v. A Judit-dráma bemutatásának Knapp Éva által meghatározott időpontja (1649. szeptember 1.) az általa megjelölt forrásokban nem szerepel.

[B]öjtben igen szép comaedia tartatott egy Gualbertus nevű emberről, ki ellenségének az Istenért megengedvén, az feszület előtt letérdelve imádkozván, azon feszület hozzá hajlott s megköszönte könyörületeségét. Mely feszületnek képit én viseltem, ki mellett kétfelől angyali ruhákban szövétneket tartának Draskovith János és Miklós uraimék. Azonban Draskovith János uram, föl lévén az fél kezem kötve az körösztfára, kezdé az kezemet az égő szövétnekkel tréfában érdezeni, kit végre nem szenvedhetvén, nagyon megszólítottam: kit hallván az emberek, elfakadtak nevetve. Mely dologért igen megharagodott az mester Draskovith János uramra.¹⁰

A gimnáziumi beiratkozás az 1647. évi országgyűlést követte: „evolutis comitiorum ambagibus”.¹¹ A diétán a gyermek IV. Ferdinánd királlyá koronázása is megtörtént, és a két fiú apját, Draskovich (III.) Jánost nádorrá választották, aki az országgyűlésen fellépett a jezsuiták érdekében.¹² Maga az újonnan választott nádor is megjelent az évnnyitó ünnepélyen, Lippay György esztergomi érsekkel együtt, akiknek a rétori osztály magistere *Szent Katalinról* szóló darabot mutatott be, a poétai osztály pedig kis fogadást (‘exceptiuncula’) nyújtott a nádornak a névnapján, 1647. december 27-én. A grammatikai osztály két darabot is bemutatott az év során *Landelinus perditus, sed alias respiscens adolescens*¹³ és *Tiburtius martyr* címen.¹⁴ 1648 nagypéntekén bemutatták magyar nyelven a *Christus a peccato crucifixus* (A büntől keresztre feszített Krisztus) című darabot, majd az érsek kérésére külön megismételték másnap.¹⁵ Úrnapján (1648. június 14.) az eső miatt elmaradt egy latin nyelvű kis darab (‘actiuncula’), az *Anima amorem suum quaerens, et in Eucharistia inveniens* (A szerelmét kereső, azt az oltáriszentségben megtaláló Lélek) bemutatója,¹⁶ de az ünnep oktaváján bemutatták. Ezt követően

¹⁰ ESTERHÁZY, *Mars Hungaricus* 314.

¹¹ *Matricula*, 52. Ahogy fentebb is említettem, a tanévek rendszerint a megelőző év novemberében kezdődtek, tehát az 1648-es tanév 1647 novemberében.

¹² [TOLVAY], *Ortus et progressus*, 158–159; PÁLFFY 2004, 1005–1101, itt 1081–1082; ld. még SERFÖZŐ 2010, 1183–1223, itt 1214.

¹³ A bejegyzés szövege helyesen: „Landelinum perditum alias sed respiscentem adolescentem” (vö. tévesen: *Matricula*, 53). Landelinus vagy Szent Landelin nemesi szülőktől származott, de szülei elkényeztették, így rablónak állt, míg egy pokolbéli látomás miatt meg nem tért. Történetét többször előadták a 18. században is: STAUD 1984, 1, 126, 314, 396, 481. A solothurni jezsuiták 1652-ben mutatták be történetét *Landelinus latro* (*Landelinus latro educatus, seductus, reductus*, Freiburg in Üechtland: Irrdisch, 1652), a landsbergi jezsuiták 1655-ben *Landelinus stans, cadens, resurgens* címmel (München, Lucas Straub, 1655). Ld. SZAROTA 1979, 1, 30–31.

¹⁴ *Matricula*, 52–53.

¹⁵ A *Matricula* nagypénteket („Christi patientis dies”) tévesen 1648. március 28-ra, nagyszombatot (helyesen) április 11-re datálja. Vö. *Matricula*, 53.

¹⁶ A *Matricula* hibás olvasatát a kézirat alapján (Esztergom, Főszékesegyházi Kt., Batthyány-gyűjtemény, Cat. IX. Litér. tit. I. d., 190v) javítottam. Mivel az egész rész hemzseg a hibáktól a *matricula* szövegkiadásában, inkább közlöm újra: „In festo Eucharistiae Sanctae cum continuis

még az év zárására is bemutattak egy darabot, amelynek előadása az előző évben a tanár, Casimirus Kraiczen halála miatt meghiúsult. A címe *Servatus Ioas* (A megmentett Jóás) volt, és a nagyanyjától, Atáliától megmentett gyermekkirály története (melyet később Racine is feldogozott az *Athalie*ban) az ifjú IV. Ferdinánd koronázására rezonált nemcsak Esterházy Pál megjegyzése, hanem a matricula szerint is („honorique regio [...] dedicatus”).¹⁷

A szakirodalomban több helyen – vélhetően horvát életrajzi szakirodalom alapján – megjelenik, hogy Draskovich Miklós és János 1648 és 1653 között Bolognában tanult egyetemen,¹⁸ ezt azonban a források nem állítják. Veress Endre¹⁹ egyrészt Patachich György *Gloria collegii Ungaro Illyrici Bononiae* című prózai panegyricusának adatát közli, miszerint a két Draskovich 1652-ben a Collegium Ungaro-Illyricum convictora volt.²⁰ Másrészt hivatkozik egy 1653-as, Draskovich (I.) Miklós (1595–1662) által Regensburgból írt levél közlésére, amelyből kiderül, hogy Draskovich (I.) Miklósnak és Gáspárnak a két unokaöccse, (II.) Miklós és (IV.) János a levél írásakor, 1653. március 31-én Bolognában voltak: „Az kigyelmed öcscsei is Bononiában szeretettel látnák kigyelmedet és udvarlanának kigyelmednek, ugyan önálok is szállhatna kigyelmed.”²¹ Amint alább látni fogjuk, e levél szerzője nem Draskovich (II.) Miklós, a nagyszombati diák és a későbbi országbíró, a *Sacra Honoris Comitiva* szerzője (hiszen ő épp Bolognában volt), hanem Draskovich (I.) Miklós, Draskovich (III.) János nádor testvére, (II.) Miklós nagybátyja. A tévedés, miszerint a két fiatal Draskovich 1648 óta folyamatosan Bolognában tanult volna, vélhetően onnan ered, hogy Gualdo Priorato egyébként sem túl megbízható életrajzgyűjteményében, az ott szereplő, Draskovich (II.) Miklósnak írt Draskovich-genealógiában az olasz szerző megemlítette, hogy apjuk, Draskovich (III.) János nádor halálának idején fiai, tehát (II.) Miklós és (IV.) János külföldön voltak, és ezenfelül – pontos időpont nélkül – megjegyzi, hogy Miklós jogot tanult Bologná-

imbribus processiones impedirentur, impedita quoque fuit actiuncula latina de Anima amorem suum quaerente et in Eucharistia inueniente, pro Dominica infra octauam Corporis Christi exhiberi parata, sed cum in ipsa Octaua Coelum faueret, Capitularibus ita poscentibus exhibita est spectante populo frequenti. [...] Clausimus annum actione, quam ante annum moliebatur piae memoriae P. Casimirus Kraiczen, et praeventus morte interrupit, recoxit tamen, et modo breviorum in ordinem rededit M. Poeta, honorique Regio servatus Ioas dedicatus, in cuius finem nomine serenissimi regis Ferdinandi 4ti pro meritis munera distributi.” Ld. még STAUD 1984, 1, 99.

¹⁷ Ennek a darabnak a főszereplője Esterházy Pál volt, és 350 sornál többet mondott el benne: „Joas personáját pedig én viseltem, azhol több volt negyedfélszáz versemnél. Azholott Atalia megöleték s Joas király fia megkoronáztaték, ki jelenti vala Ferdinandus Quartust.” ESTERHÁZY, *Mars Hungaricus*, 312.

¹⁸ MIKÓ, PÁLFFY 2002, 107–172, itt 165; SZIBLER 2009, 3–47, itt 11.

¹⁹ VERESS 1941, 130.

²⁰ „collegij huius convictores”: PATACHICH, Georgius, *Gloria collegii Ungaro Illyrici Bononiae fundati sub cura venerabilis Capituli almae cathedralis ecclesiae Zagrabienensis sive Viri honoribus & gestis illustres*, Bologna, de Perriis, 1699, 129.

²¹ ODESCHALCHI 1873, 580.

ban.²² Annak azonban, hogy 1648 és 1650 között hosszabb ideig külföldön lettek volna a Draskovich-testvérek, nemcsak a nagyszombati beiratkozások és Esterházy Pál emlékezései (hiszen a Gualterus-komédiát 1650 tavaszán adták elő) mondanak ellent, hanem a most ismertetett nyomtatvány is: tehát Miklós 1647 novemberétől 1650 nyaráig, a rétori tanulmányok befejezéséig bizonyosan Nagyszombatban volt, sőt János, mivel két évig járta a syntaxis osztályt, egészen 1651 nyaráig.²³

Mielőtt rátérnénk a műre, még egy kérdésről kell beszélnünk Draskovich (II.) Miklós műveltsége kapcsán: ez pedig a numizmatikai érdeklődése. Szinnyei nyomán sokan Draskovich (II.) Miklósnak tulajdonítják azt az 1873-ban közölt magyar nyelvű levelet, miszerint már 1645-ben nagy tanultságról tett tanúbizonyságot, amikor az unokatestvére, Draskovich Gáspár által küldött „pogány pénzt”, azaz római érmét meghatározta, és megírta neki, hogy „Leo császáre, az ki élt circa Annum Christi 470., jó catholikus fejedelem volt, csak hogy igen szerencsétlen a hadakozásban.”²⁴ Az ugyanott közölt, szintén Draskovich Miklós által írt, 1653-ból származó levél szerint III. Ferdinánd számára véleményt mondott egy érméről.²⁵ Még egy kortárs humanista, Henricus Thomas Chifletius is emlegeti, miszerint III. Ferdinánd kikérte Draskovich Miklós véleményét egy érmével kapcsolatban, és Draskovich 1655. április 14-én levélben ismerte el, hogy az adott érme kapcsán tévedett, és az valójában hamisítvány.²⁶ Mivel Draskovich (II.) Miklós 1645-ben a legnagyobb jóindulattal is csak 10–15 éves parvista diák, 1653–1655 táján pedig legfeljebb 20–25 éves ifjú lehetett, különös lenne, ha egyúttal antik érmeszakértőként konzultálna vele a császár. Viszont mint feljebb láttuk, valójában nagybátyja, Draskovich (I.) Miklós utazott Regensburgba 1653-ban, és ajánlotta Draskovich Gáspárnak, hogy menjen inkább Rómába, mint oda, mert „annyi erővel és kevesebb költséggel és fáradsággal az ember Rómába is elmehetne, ahol egy óráig többet látna, hogysen mint Regenspurgba egy félesztendeig.”²⁷ Az idősebb I. Miklós antikvitas iránti, numizmatikai orientációjú érdeklődését és regensburgi utazását megerősíti az a felfedezés, amelyet Bene Sándor tett az MTA Könyvtár K 53/I-III. kézírata kapcsán, amelyben Draskovich (I.) Miklós diáriumát ismerte fel.²⁸ Itt utalt egy 19. századi forrásközlésre, amelyben Draskovich (I.) Miklós egy 1630. évi nyomtatott kalendárium tiszta lapjaira írt bejegyzéseit ismertette Ivan

²² „Li figli Nicola e Giovanni mentre morì il Padre, si trovavano fuori ne’ Paesi Stranieri. Nicola studiò le leggi nell’Università di Padova.” GUALDO PRIORATO, Galeazzo, *Vite, et azzioni di personaggi militari, e politici*, Bécs, Thurnmayer, 1674, Relatione della Casa di Draskovich, D1v. A műről ld. BITSKEY 2015, 287–300, itt 288.

²³ Draskovich (II.) Miklós ekkor kezdhette volna el a logikai osztályt az egyetemen, ahogy például Csáky Zsigmond és Esterházy Pál tette (*Matricula*, 73), de ennek nincs nyoma.

²⁴ ODESCHALCHI 1873, 578–581, itt 579.

²⁵ ODESCHALCHI 1873, 581.

²⁶ Henricus Thomas CHIFLETIUS, *Dissertatio de Othonibus aereis*, Antwerpen: Moretus, 1656, 24–25.

²⁷ ODESCHALCHI 1873, 580.

²⁸ BENE 2015, 619; BENE 2016, 2, 255–280, itt 258–259.

Bojničić-Kninski.²⁹ Draskovics (I.) Miklós csak ebben az egy évben több száz ókori arany és ezüst pénzérme vételét jegyezte fel Bécsben, Pozsonyban, Welsben, Straubingban, Regensburgban, sőt még Varasdon is, lényegében amerre csak járt. Így nyilvánvaló, hogy ő lehetett az, akitől III. Ferdinánd is éremtani tanácsot kért, és Draskovich Gáspárnak, unokatestvérének ajánlotta unokaöccsei meglátogatását Bolognában.³⁰ Kérdés ugyanakkor, hogy miképp került Draskovich (I.) Miklóstól halála után unokaöccséhez, II. Miklóshoz a gyűjtemény, hisz annak halála után II. Miklós örököseitől vette meg I. Lipót az érmegyűjteményét 25 000 forintért.³¹ Ennek megválaszolása és az országbíró későbbi pályafutásának a vizsgálata azonban nem ennek a tanulmánynak a feladata.³²

A *Sacra Honoris Comitiva* tehát egy poétai osztályt épp elvégzett, 16 év körüli ifjú főnemes munkája, amelyet az egyetemi artes fakultás végzett baccalaureus osztályának ajánlottak, tehát azoknak, akik az egyetemi képzés első két évét, a logica és physica osztályt teljesítették. A baccalaureusavatás szeptemberben lehetett, az 1649. évi tanév vége felé, ugyanis a legelső baccalaureus évfolyam avatása is akkor volt 1637-ben.³³ A poesis tanára 1649-ben Aloysius Medek volt,³⁴ és valószínű, hogy a kiadvány előkészítésében, a versek javításában ő is részt vett, azonban a kötet előszava kifejezetten arról beszél, hogy bocsássa meg a hallgatóságot, ha kevésbé elegáns a szöveg, mert szerzőjük „csecsemő” („infans est”), és még csak kezdő versíró, így a szerző valószínűleg maga Draskovich (II.) Miklós, ahogy azt a kiadvány több helyen egyértelműen állítja.³⁵ Bár ezeket a jezsuita alkalmi kiadványokat a bibliográfiák gyakran szokták a poétai vagy rétori osztályt vezető tanár munkájának tekinteni, a *Sacra Honoris Comitiva* példája is azt mutatja, hogy ez nincs feltétlenül így, és a diákok önálló szerzőségének lehetőségét megerősítik az osztálytárs Esterházy Pál poétikai és retorikai jegyzetei között ta-

²⁹ BOJNIČIĆ-KNINSKI 1880, 77–79.

³⁰ Esterházy Miklós nádor temetésére is ő lehetett meghívva, Gáspárral együtt. DUCHOŇOVÁ, MARTÍ 2022, 74.

³¹ ENTZ 1943, 66; MIKÓ, PÁLFFY 2002, 166 (hivatkozással ÖStA, HKA Fam-Akten D-T 151. fol. 12–13-ra).

³² Erről legutóbb ld. MIKÓ, PÁLFFY 2002, 165–166; SZIBLER 2009, 3–47. Országbíróként írt néhány levelét közi az 1680-as évekből THALY 1887, 301–302, 307; [ODESCHALCHI Arthur] 1893, 645–647.

³³ SZENTPÉTERY 1935, 10, 15; *Régi magyarországi nyomtatványok: 1636–1655*, 84. Ez nagyjából egybeesik Gabriel Dietenshamer Judit-dramájának előadásával, amelyet követően a szerző meghalt: KNAPP 1997, 82–83.

³⁴ *Matricula*, 57.

³⁵ „Si minus eleganter, quam fas fortassis esset, ignoscetis, infans est, Tyrocinii in rudimentis versatur.” *Sacra Honoris...*, A2r. Medek neve nem fordul elő a kötetben, bár kétségtelen, hogy később, grazi tanársága során komoly, és rendkívül eredeti epikus kompozíció fűződik a nevéhez: Aloysius MEDEK, *Euryalus Niso amico fortunatus, laureatae sapientiae Graecensis Athenaei, promotore* [...] Aloysio Medek [...], ab [...] Oratoria Facultate inscriptus, Graz, Widmanstetter, 1661; egyetlen ismert példánya az ELTE Egyetemi Könyvtárban: Bar. 09799.

lálható nagyszámú versvázlatok is.³⁶ Hasonlóképp tanúsítja a diákok szerzőségét az 1652-ben megjelent *Decas orationum* című nagyszombati nyomtatvány, amely a megelőző tanévben kidolgozott tíz legjobb szónoklatot közli a rétori osztály terméséből.³⁷ Nyilvánvaló, hogy a tanár kijavította ezeket a műveket közlés előtt, azonban inkább kollaboratív szerzőségről, mintsem a tanár kizárólagos munkájáról beszélhetünk.³⁸

A *Sacra Honoris Comitiva* lírai versekből szőtt epikus kompozícióként sem érdektelen, és Zrínyi *Syrena*-kötetének kutatóit is érdekelteti, hogy miként alkotak a nagyszombati jezsuita poétika osztályban különféle metrumú lírai versekből rövid prózai összefűző szövegekkel egy epikus-allegorikus történetet. A versek se címmel, se sorszámmal nincsenek ellátva, így megszakítás nélkül olvasható az egész szöveg. A vers egy himnusszal kezdődik Apollóhoz, akit a lírai beszélő megszólít és megkéri, hogy szálljon alá Pindus hegyéről (A3r–A4r, tizenkét szabályos alkaioszi strófában), hogy segítsen az énekekben, mert nélküle csak „hitvány tamariszkusz”-ként énekel a költő („Nos turba, nos viles myricae / Nos numerus sine te vocamur.”)³⁹ A himnusz végén – bár maga a költő is kételkedik abban, amit lát („Auditis? an me ludit amabilis / Insanientis fabula pectoris?”), feltűnik maga Apolló, és a narrátori hang négy epikus hexameterben meséli el, hogy Pindus hegyéről leszállt Phoebus és magával hozta a Múzsákat is („Iam – video – celsi decurrens culmine Pindi...”, A4v). Ezt követően a Múzsákhoz fordul Phoebus „dalának körengető fonalával” ezúttal hendekaszillabákban („Huc huc Pieriae volate nymphae”), és megkéri őket, hagyják el Boiótia földjét, és jöjjenek vele egy olyan vidékre, ahol nem virágozik ragyogva a fagyal, és nem terem vörös szirmot a sáfrány, csak csipkebokrok, tüskék, vad fügefák, sulyom hajtanak ki. Már ez a jellemzés is egyértelművé teszi, hogy nem földrajzilag, hanem a bukolikus allegória nyelvén határolja körül Magyarországot a szöveg, és a további jellemzése még szomorúbb benyomást kelt: sötét, gonddal és fájdalommal teli ez a hely („Hic curae stabulantur, hic dolores, / Hic nubes, nebulaeque, fumeoque / Nox circumvolat obvoluta peplo.” B1^r), „és szurkos fogával érdesen a száraz torkok rettentő mostohája, az Éhség ide helyezte a koplalással együtt székhelyét” („piceoque scabra dente / Siccarum horrida faucium noverca / Sedem cum macie fames locavit”). De a sok kín és gyötrellem ellenére mégiscsak boldog ez a föld („Est tellus tamen, est beata tellus”), ahol a pegasusi folyó áradása „a szemeknek édes árnyakról beszél.” („Currunt Pegasei fluenta rivi / Et dulces oculis loquuntur umbras.” B1^r). Mivel Phoebus szónoklata kifárasztotta a múzsákat, Calliope nem tudja magát tovább türtőztetni, és szinte türelmetlenül („in impatientem fere [...]

³⁶ Ld. KNAPP 2015, 289–335, itt 292; KNAPP, TÜSKÉS, 2017, 61–84, itt 67.

³⁷ RMNy 2425; KELECSÉNYI 1944–1946, 216.

³⁸ Ld. HAJDU Ildikó *Creating Identities through Poetry. Ways of Constructing National and Cultural Identity in the Neo-Latin Poems of the Hungarian Jesuit Gymnasium of Tyrnavia [Nagyszombat/Trnava, SK] in the first half of the 17th Century* című előadását, amelyet a szerző szíveségéből használhattam.

³⁹ Utalás Verg. *Ecl.* 4,2-re: „Non omnis arbusta iuvant humilesque myricae”.

exardescens”) szakítja félbe Phoebus Apollót, azt ígérve, hogy bárhova követik őt, mert szerelmük (Amor) erős iránta, és Amorra nem hat erő, szabad az elméje („libera mens ei”, B1^v). Calliope szavai a Szerelem hatalmáról nyolc alkaioszi strófában iskolai feladatnak tűnnek: a jellemzésből kiderül, hogy csak az az igaz szerelem, amelynek mondani sem kell, hogy „idő van” („Sincerum amorem credideris, cui / Non sit necessum dicere: *Tempus est.*”), mert elől jár, és semmilyen figyelmeztetésnek nem enged. Ezért hát Apollóval tartanak tengeren és hegyeken át („ibimus, ibimus / Trans pontum, et horrendum sonantem / Continuis Maleam procellis.”, B2^r). Phoebus ekkor figyelmeztet arra (ismét hendekaszillabákban, B2^v–B3^r), hogy ha utol akarják érni Honort, azaz a Tisztességet, nem a széles, virágos ösvényen kell haladniuk, hanem a nehéz, csuszamlós, akadályokkal teli úton. Mert a Tisztesség ott nő, ahol veszélyek vannak, a harcmezőn, Fáradság (Labor) és Virtus által. Ekkor utolérik Honort, aki már arra készül, hogy a frissen végzett baccalaureusoknak utat engedjen, de ekkor Phoebus egyik társához, Erato múzsához fordul.

Phoebus hendekaszillabákban magasztalni kezdi Eratónak Honort (B3^v): külsejének leírása után (babér övezi fejét, sarkával véres porba rüg, fején ékes üstök) az ajkára kent aromás balzsamról elmondja, hogy a Virtus, a zsarnok Virtus készítette számára véres tajtékból („quod de sanguinea liquoris unda / Illi Paeonia paravit arte / Virtus, heu nimium Tyranna Virtus!”, B3^v). A Virtus okozza Honor sebeit, de be is gyógyítja őket, egyszerre kegyetlen és kegyes, egyszerre anya és mostoha („Crudelis simul, et benigna virtus, / Et mater simul, et noverca”). De egy anya nem lehet gyermekei mostohája, nem lehet hát ilyen gonosz anya Honor sem. („Mater ne fuerit suis noverca, / Haec ne fors fuerit maligna Mater.”) Az ambivalens érzelmek viharában („in tanto affectuum conflictu”) Erato kénytelen bevallani, hogy sebet kapott a Phoebus által magasztalt Tisztességtől, és szemtől szembe fordulva mondja el Honornak szíve legbelsőbb lángját. Az érzelemkitörés metruma disztichon, és Erato versén erősen érződik Ovidius *Amores*ának hatása nem csak a versmértékben, hanem az ismétléssel teli dikcióban is („Urimur [...], carpimur igni”, „Sit rigidus, si te nolit amare chalybs, / Sit cautes si non pro te [...] / Sit demens [...]”, B4^r). Erato elmondja, hogy Honor számára mindennél többet ér, így bolond, aki holmi világi kincset többre tartana nála. Mert mi haszna az ékköveknek, a cédrus gerendáknak, vagy a mennyezetet ékesítő aranyfüstnek? („Quid iuuet aurato pingi laquearia sputo?”, B4^v.) A Virtus nélkül minden szín színtelen, és ahogy Midas király és Crassus példája mutatja, a pénz nem boldogít.

Verse elmondása után úgy tűnt, hogy Erato megnyugszik, és elcsendesül szíve vétke („animi deliquium”), de amikor újra megpillantja Honort babérkoszorúval övezve, visszaesik régi szerelmébe („recidivam amoris passa in pristinos ignes delapsa”), és újabb szerelmi verset intéz hozzá. Disztichonjaiban leírja, hogy Honor szépsége felülmúlja Apollóét, Phaëtonhoz hasonló lenne, de sose bukott el; ha Ganymedes szépsége tekintene rá, elszégyelné magát, és feltenné a kérdést, miért csak ő keveri az istenek italát, és miért őt ünneplik a költők. Honor adja meg a dolgok igazi értékét, nélküle káosz uralkodik, jó hírnév nélkül minden hiábavaló, és csak szörnyek vagyunk mind („Quid nisi vanae umbrae, quid nisi monstra

sumus?“, C1^v). Honor megbecsülését Hercules tettei példázzák, amelyek közül többet fel is sorol Erato verse, aki „szíve gyönyörűségének és kincsének” nevezi a Tisztességet („Delicium, cordis divitiaeque mei”, C2^r). Erato Honorhoz szóló szerelmes versével zárul az allegorikus cselekmény.

A verseket egy szónoklat követi (C2^r–C3^r), amelyben a szerző, gróf trakostyáni Draskovich Miklós saját nevében értelmezi a látottakat. Mint mondja, Tisztesség nélkül a Vetustas (Öregség) mindent elpusztítana, és mindnyájan a rabló Idő („latrocinantis aevi”) áldozatai lennének, mert minden mást el tud pusztítani Fortuna, és elvehet tőlünk a bukás. Aki azonban Honor sasát követi, annak pajzsa a bukás, mellvértje a veszedelem („Qui vero sub genuina illa Virtutis sobole Honore aquilam sequitur, ille nimirum casu pro clypeo, periculo pro thorace utitur”, C2^v), a jó hírnévért (Fama) elszenvedett seb az örök életet szerző orvosság. Ez sarjaszt a síron virágot, ez kelt a halál sarlóvasáról esőt, amellyel öntözve a lélek az igaz élet örök tavaszán kezd virágozni, amit – egy ovidiusi és egy vergiliusi idézettel (Ov. *Her.* 1, 12; Verg. *Ecl.* 8, 107) a frissen végzett bölcsészeknek is kívánt Draskovich Miklós (C2^v). A versek és az azt követő szónoklat minden bizonnyal előszóban is elhangzottak az avatáson. Az osztálytárs Esterházy Pál megjegyzi emlékezéseiben, hogy egyszer 350, egyszer 500 verssort mondott el fejből, így akár az egész kötetet is elmondhatta maga Draskovich. Azonban, mivel több szereplő szólal meg (Phoebus Apollo, Calliope, Erato, és megszólítják magát Honort is, aki azonban maga nem szólal meg), valószínűbb, hogy egy kis jelenetként (a *Matricula* szavával: *actiuncula*) adták elő a művet, és ennek Draskovich csak egyik szereplője volt.

Végül térjünk vissza az egyetlen fennmaradt példány történetére, amely az 1649-ben baccalaureus philosophiae fokozatot szerzett, Draskovich kiadványában ünnepelt Georg Molitoris atya egyik saját maga által bekötetett miszcelléájában maradt fenn. Molitoris tanulmányainak története a nagyszombati egyetemi oktatás szempontjából is releváns forrás. Mivel 1668-ban bautzeni kanonoknak választották, halála utána könyvtára is a káptalan, majd a dóm könyvtárába került, és így egységesen fennmaradtak tanulmányi kéziratok. Ma nyolc kézírata található ott (ms. M I 88, M I 90, M I 94, M I 97, M I 99, M I 100, M I 103, M II 60),⁴⁰ amelyek lefedik egy katolikus kanonok képzésének egyetemi szintjeit. A gimnáziumi nyelvi-poétikai-retorikai képzésének dokumentumait sajnos Molitoris sem őrizte meg, ahogy kortársai nagy része sem, csak egyetemi előadásai maradtak fenn.

⁴⁰ SPYRA et al., *Katalog*.

A caseritzi születésű,⁴¹ talán szorb anyanyelvű,⁴² nemesi származású (a Mühlenbrunn)⁴³ Molitoris 1672-ben, halálakor 47 éves volt, így 1625-ben született.⁴⁴ Az M I 99 jelzetű kézirat 183^v lapján található önéletrajzi jellegű „Itinera meorum studiorum” című apróbetűs, egy oldalas szöveg szerint 1640-ben indult el tanulmányi vándorútjára: stúdiumait a jihlavai jezsuita kollégiumban kezdte principistaként, és itt tanult egészen a syntaxis osztályig. Ezt követően Český Krumlovban immáron „komolyabban” („[h]ic incepti syntaxin serio frequentare”) folytatta a syntaxist 1643-ban, majd a poesis osztályt és valószínűleg a rétori osztályt is elvégezte. Ezt követően Bécsben tanult egy évig (valószínűleg a logikai osztályt elvégezve, erről tanúskodhat az M II 60 jelzetű kézirat, amelynek gerincén az 1646 évszám olvasható), ahol előbb a *Zur gulden Gans* („apud aureum Anserem”) fogadóban, majd az alumnátusban lakott. Az M II 60 kézirat tanulsága szerint 1646–47-ben logikát tanult – ez minden bizonnyal Bécsben történt, mivel a M I 99, 205^v-ra másolt levél szerint 1647. január 1-jén Bécsben volt. Ezután a következő tanévben hét hónapig tanult logikát Prágában Matthaeus Werner professzor alatt (ennek anyaga az M I 88 jelzetű kéziratban található), ahonnan a város svéd ostroma (1648. július 25. – november 1.) elől menekülve visszatért „úttalan utakon” hazájába, Lausitzba („in disturbiis enim Suecicis discessi”, M I 99, 183^v; „septem circiter post menses Sueco Marte disturbatus coactusque interrumpere, iter per avia et devia in patriam metivi”, M I 94, 108^v). Lausitzban Marienstern kolostorában alig több mint egy hónapot töltött 1648 őszén („sesquitertio mense”, M I 94, 108^v), majd elindult Schweidnitzen (Świdnica) át Neissébe (Nysa), ahol az ottani jezsuita kollégiumban akarta folytatni tanulmányait. Ott érte Tamásffi Mihály, az olomouci jezsuita konviktus regensének levele, hogy menjen Stramberg (Štramberk) városába, Ostrava mellé, és onnan új ruhákat kapva induljon a többi hallgatóval együtt Nagyszombatba filozófiát tanulni. Molitoris és társai december 7-én indultak Nagyszombatba, és 14-én érkeztek meg, ahol rögtön elkezdték lemásolni az elmulasztott előadásokat (M I 94, 108^v). Itt elvégezte a physica osztályt 1649 nyarára és megszerezte a baccalaureusi fokozatot (erről tanúskodik az M I 99 kézirat és Draskovich Miklós kiadványa is). Az M I 99 kézirat második felében mathesis jegyzetek szerepelnek, amelyek között egy rövid geometriai értekezést Bornemisza Andrásnak tulajdonít a szöveg (*Tractatus de selectioribus*

⁴¹ „Ego Georgius Molitoris, filius Michaelis Molitoris, Patria Lusatus Cosarcensis” (Bautzen, Domstiftsbibliothek, Ms. M I 99, 205^r).

⁴² Az 1620 óta szász fennhatóság alatt álló, 1635-től, a prágai békétől Szászországhoz tartozó Oberlausitzban a vallásuk gyakorlását az ún. *Traditionsrezess* által megőrizhették a katolikusok, akik jellemzően szorbok voltak. Ennek következtében régió katolikus vallási intézményei (a bautzeni dóm és káptalan, egy kolostor és három apáca kolostor, tizenhárom plébánia) a Habsburgok kegyúri és vizitációs joga alatt maradtak. Ld. METASCH 2018, 73–108, itt 77–78.

⁴³ „Rev., Nob. ac Doct. D. Georgius Gregorius Molitoris, Lusatus, Cosariensis, S. D. N. A. E. ex convictu Olomucensi”: *Matricula olomoucké univerzity...*, 702.

⁴⁴ Fr. RESSEL 1903–1905, 2, 21. Amennyiben Ressel adata helytálló, Molitoris elég későn kezdte a syntaxist (17 évesen), de Révay Imre fent idézett példája mutatja, hogy ez nem volt elképzelhetetlen a korban.

elementis ex Euclide decerptis, 1649, 166^r–169^v), aki 1649-ben a mathesis tanára volt.⁴⁵ Bár az M I 99 kéziratban található *physica* jegyzetben (1^r–151^v) a tanár neve nem szerepel, az Topos Ferencről származik, aki ebben az évben a *physicát* tanította.⁴⁶ Betoldásként az év néhány fontos eseményét is feljegyezte (39^v–40^r: *Annotationes eorum quae Tyrnaviae contigerunt memorabilia Anno 1649*), köztük védését, amelyet a refektóriumban tartottak (1649. március 6.), baccalaureusi vizsgáját Topos Ferenc és Wenceslaus Kramer jelenlétében (1649. március 15.), és Lippay György zsidókeresztelését, ahol ministrált (1649. július 30.).

Molitoris a baccalaureátus után következő, metaphysica évfolyamot is Nagyszombatban végezte.⁴⁷ Ennek tananyagából Topos Ferenc Arisztotelész *De generatione et corruptione*járól, *De animá*járól, *Metaphysica*járól és *Ethica*járól tartott előadásait az M I 94 kézirat őrzi, amelyhez kapcsolódik két függelék, a jó egészség megőrzéséről (*Appendix ad Physicam de bona valetudine tuenda*, 154^r), és egy kivonat Giovanni della Porta *Magia naturalis*ából (156^r–161^r). Magisteri vizsgája 1650. július 20-án volt, ahol négy kérdésre kellett válaszolni, és ezt követte magisteravatása augusztus 1-jén, ahol harmadik lett a nyolc végzett hallgatóból.⁴⁸ Ennek kapcsán a kézirat megőrizte a baccalaureusi és magisteri címet kérő szónoklatát a dékánhoz. Az előbbi végén utalni látszik Draskovich művére (*Petitio pro gradu baccalaureatus*, „Quare agite spectabilis P. Decane, inclyta facultas Philosophica, favete linguis, accurrite votis. Templi laboris pandite, unde recto in Cameratum Honoris delubrum tramite fas sit ire.”, 152^v).⁴⁹ Az M I 90 jelzetű kézirat a címlap szerint Joannes Bommerson 1649–50. évi prágai kazuisztikai előadását tartalmazza, azonban ezt csak közvetve („mediate”) hallgatta, és 1650–51-ben másolta le, tehát valószínűleg ekkor nem tanult Prágában.⁵⁰ A teológiai stúdiumokat ugyanis már Olomoucban kezdte meg 1650

⁴⁵ Egyértelmű, hogy az ezt követő *Tractatus brevis de arithmetica* (170^r–174^r), a *Synopsis computus ecclesiastici* (174^v–178^v) és a *Tractatus de sphaera coelesti* (178^v–183^r) is Bornemisza András műve, mert az 176^v-n a *computus* utal is a folyó 1649. évre, és valószínű, hogy a napórák felállításáról szóló traktátus (*Tractatus de horologiis sciathericis*, 196^r–204^v) is hozzá köthető. A *sphaera coelestis* kapcsán Bornemisza csak Christophorus Clavius rendszerét ismerteti (179^v).

⁴⁶ *Matricula*, 57; *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae*, 187.

⁴⁷ *Matricula*, 65; Bautzen, Domstiftsbibliothek, M I 94, 108^v.

⁴⁸ Bautzen, Domstiftsbibliothek, Ms. M I 99, 40^r.

⁴⁹ Ezt követően bemásolta Molitoris a philosophia magisterek egy évvel későbbi hálaadó szónoklatát is, amely külön megszólítja a császárt és az alapítót, Pázmány Pétert is (153^{r-v}). Ez utóbbi szónoklatában hálát adott a rosenthali Boldogságos Szűz Máriának is, ami bekerült a kegytemplom történetébe is: TICINUS 1692, 231–233.

⁵⁰ „Resolutiones directae ad regendas conscientias, de actibus humanis [...] traditae in alma Caesarea Regiaque Universitate Pragensi Societatis Iesu per Reverendum Patrem Ioannem Bommerson [...] Annis 1649 et 50, exceptae vero mediate a Georgio Molitoris Lusatio [...] S. S. Theologiae Auditore Anno MDCL et LI.” Bautzen, Domstiftsbibliothek, M I 90, 1^r. A szokatlan „exceptae [...] mediate” talán azt jelenthette, hogy Bommerson előző évi prágai előadását másolták le egyszerűen egy évvel később Olomoucban.

novemberében, ahol a depositiós szertartáson is átesett 1651. február 24-én.⁵¹ Innen fennmaradt Johann Weyer *theologia moralis* előadásáról készített jegyzete, valamint Michael Salicedus *De decalogo* előadása (befejezve 1651. szeptember 1 és 2.) az M I 97. jelzetű kéziratban (190^v, 191^v).⁵² A következő évben, 1651–52-ben, Aquinói Szent Tamás *Summa theologiae*jának első részét hallgatta Michael Salicedustól Olomoucban (a quaestio I–II-t 1651 karácsonyán fejezték be, a quaestio III dátuma: 1652. január 2.: ms. M I 100, 22^v; az index készítését csak a következő tanévben, 1652. november 24-én, Szent Katalin napjának vigiliáján fejezte be, ms. M I 100, 108^v). Salicedus előadása a *Summa theologiae* 1. és 1a 2ae részéről a következő, 1652–53. tanévben is folytatódott a *Ratio studiorum*nak megfelelően, az egyes quaestiókhöz néhol pontos dátumot is kapsolt.⁵³

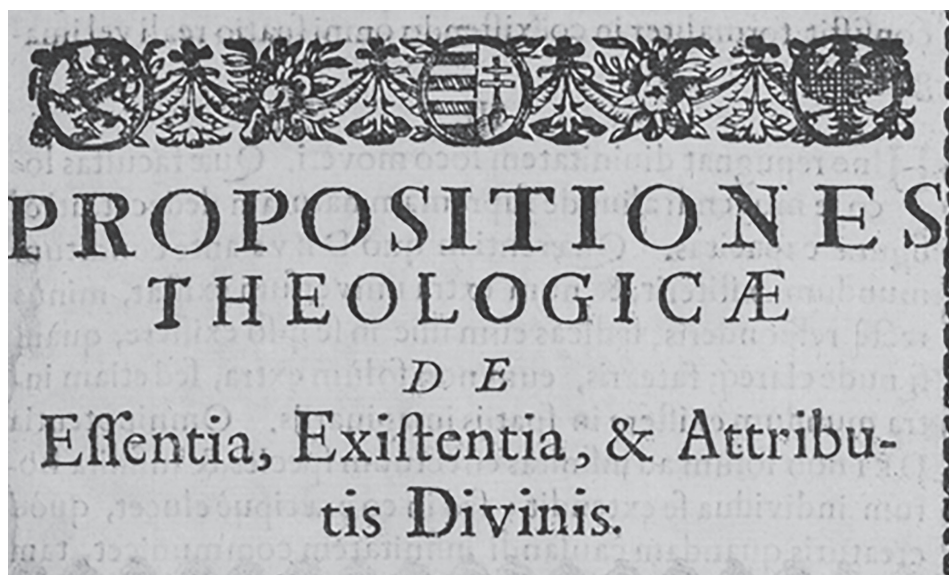
Az M I 100. kéziratban fennmaradt egy *Propositiones theologicae de essentia, existentia et divinis attributis* című nyomtatvány (2. ábra), amely a szerző neve, dátum, nyomdahely, és címlap nélkül a tézisekkel kezdődik. Ezen az első lapon, a lap tetején egy nyomdadísz egy cseh, egy magyar és egy császári címerrel. Mivel a magyar címer középen található, gondolhatnánk nagyszombati nyomtatványra, azonban Nagyszombatban a magasabb teológiai oktatás ekkoriban épp szünetelt: 1649–50-ben csak két morálteológiai (első éves) hallgató volt, 1650–51-ben 14, 1651–52-ben már 22, de még mindig nem voltak magasabb skolasztikus teológiai évfolyamok, így a *Summa theologiae* I. részéhez kapcsolódó tézisek sem keletkezhetek itt.⁵⁴ Molitoris vélhetőleg épp a magasabb teológiai stúdiumok hiánya miatt hagyta ott Nagyszombatot, és ment Olomoucba tanulmányait folytatni.

⁵¹ *Nejstarší matrika olomoucké univerzity*. 183.

⁵² Bautzen, Domstiftsbibliothek, M I 97, 14^r, 38^r. A kézirat 204^v–207^r lapjain fennmaradt egy kazuisztikai példatár a fogadalmakkal kapcsolatban (*Quaestiones morales de obligationibus votorum*), amely helyi eredetűnek tűnik a Stanislaus név használata miatt. Az olomouci Matthaues Werner kazuisztikai téziseit örökíti meg a M I 100, 237–242 oldalán található *Casuum de matrimonio resolutorum Theses a R. P. Werner in convictu*.

⁵³ *The Jesuit Ratio studiorum of 1599. The Official Plan for Jesuit Education*, ford. Claude PAVUR S. J., St. Louis, The Institute for Jesuit Sources, 2005, 64. A *de actibus humanis* előadás praefatiója a Bautzen, Domstiftsbibliothek, M I 103, 118r–120r lapokon (1652. nov. 17.), az ezt követő előadások a kötet elején (1^r–117^v) találhatóak 1653. január 9-től (26^v) 1653. szept. 16-ig (117^v) dátumozva.

⁵⁴ Ezek 1644 óta szüneteltek, csak 1652 novemberében, tehát az 1653. évi évfolyamban indultak újra. *Matricula*, 74; HERMANN-ARTNER 1938, 15.



2. ábra. *Propositiones theologicae de essentia, existentia et divinis attributis*

A *Ratio studiorum* szerint a *theologia scholasticá*t két vagy három professzornak kellett előadni: Olomoucban Salicedus mellett a másik professzor Matthaeus Werner⁵⁵ volt, aki a *Summa theologiae* 2da 2ae részét, tehát az igazsághoz és joghoz kapcsolódó quaestiókat adta elő 1652-ben (M I 100, 110^r–237^v). Molitoris az előadás leírását 1652. szeptember 7-én, a mutatóét 11-én fejezte be (M I 100, 230^r, 232^r). A skolasztikus teológia második évében is Werner tartotta a másik előadást, a *Summa theologiae* 3. részéről (*de incarnatione*, M I 103, 125^r–250^v). Molitoris 1653. július 4-én a teológiai baccalaureusi fokozat megszerzése előtt ünnepi szónoklatot mondott (M I 100, 109^r–109^v), majd köszönő szónoklatot is (M I 100, 109^v). Maguk a tézisek az M I 103 kéziratban találhatóak (1^r) és az inkarnáció kérdésköréhez kapcsolódnak: a védés praesese Michael Salicedus volt (pedig az inkarnációt Werner tanította!), a tézislapot pedig Georg Wendschuhnak, a vyšší brodi (hohenfurti) ciszterci apátnak ajánlotta, akivel akkor találkozhatott, amikor 1643–1645-ben Český Krumlovban tanult, és meglátogatta Vyšší Brodot.⁵⁶ A teológiai baccalaureusi avatását Olomoucban 1653. július 15-én tartották.⁵⁷ Ezt követően csak arra találunk utalást a kéziratokban, hogy 1653. november 17-én Prágában volt (M 103, 118^v), további tanulmányokat nem folytatott. Molitoris hazatérve Lausitzba a vidék egyik legjelentősebb városa, Liberec (Reichenberg) plébánosa lett 1653. november 26-tól 1659. október 23-ig,⁵⁸ majd Lubańban (Lau-

⁵⁵ Ld. *The Jesuit Ratio studiorum* 2005, 64; HERMANN-ARTNER 1938, 24–25.

⁵⁶ Bautzen, Domstiftsbibliothek, M I 99, 183^v.

⁵⁷ *Matricula olomoucké univerzity*, 702.

⁵⁸ RESSEL 1903–1905, 21.

ban) a Bűnbánó Mária Magdolna apácakolostor káplánja volt 1662-ig.⁵⁹ Ezt követően egy kisváros, Chřibská (Kreibitz) plébánosa volt haláláig. 1668. december 5-én választották bautzeni kanonoknak,⁶⁰ 1672. július 4-én hunyt el, és végrendeletében misealapítványként 400 tallért hagyott a laubani apácakolostorra, és 700-at a kreibitzi egyházra.⁶¹

Molitoris kézírata egy eddig ismeretlen neolatin művet őrzött meg Draskovich Miklóstól, amely a hazai jezsuita oktatásnak is fontos emléke, és egyúttal lehetőséget nyit arra, hogy az arisztokrata oktatás kelléktárát és az ott keletkezett alkotásokat jobban megismerjük. Többi fennmaradt kézírata pedig ritka bepillantást nyújt egy 17. századi teológiai tanulmányokat folytató világi pap tanulmányaiba, és azt is megmutatja, milyen módon kapcsolódott be a legfiatalabb jezsuita akadémia, Nagyszombat az osztrák és cseh jezsuita rendtartomány egyetemeinek hálózatába.

Hivatkozott irodalom

- A nagyszombati jezsuita gimnázium diáksága. Anyakönyvi adattár (1616–1772)*, kiad. Fazekas István, Kádár Zsófia, Kökényesi Zsófia, Ternovác Bálint, Budapest: Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára, 2023, 1. kötet, nr. 06743 (05729) és 06747 (05733). Az online adatbázis (https://library.hungaricana.hu/en/view/JezsuitaGimnaziumokDiakjai_2_Nagyszombat) sorszámai eltérnek.
- BANKY, Joannes, *Elogium = Elogia defunctorum IX*, ELTE EK Ms. I, Ab 145, f. 144r (másolatban: *Elogia defunctorum VIII*, ELTE EK Ms. I, Ab 144, f. 202v);
- BENE Sándor, *Az ajándék = Művészet és mesterség, Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére*, szerk. Horn Ildikó et al., Bp., L'Harmattan, 2016, 2, 255–280.
- BENE Sándor, *Constantinus és Victoria. Zrínyi Miklós első házasságának története = A horvát–magyar együttélés fordulópontjai, Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra*, szerk. Fodor Pál, Sokcsevits Dénes, Bp., MTA TTI, 2015, 618–629.
- BITSKEY István, *Galeazzo Gualdo Priorato Esterházy Pál-életrajza = Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás: egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*, szerk. Ács Pál, Bp., MTA BTK, 2015, 287–300.
- BOGNÁR Krisztina, KISS József Mihály, VARGA Júlia, *A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777*, Bp., ELTE, 2002.
- BOJNICIĆ-KNINSKI, Ivan, *Hrvatski starinar u XVII. vieku = Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 2*, 1880, 77–79.
- Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, III (1641–1665), ed. Ladislaus Lukács S. I., Róma, Institutum Historicum S. I., 1990.
- CHIFLETIUS, Henricus Thomas, *Dissertatio de Othonibus aereis*, Antwerpen: Moretus, 1656.

⁵⁹ SKOBEL 1970, 110–111.

⁶⁰ SCHLENZ 1914, 2, 256.

⁶¹ SKOBEL 1970, 116; NEUMANN 1857, 110.

- DUCHOŇOVÁ, Diana, MARTÍ Tibor, *Az Esterházy-család hatalmi reprezentációjához, Esterházy Miklós nádor temetésére meghívott személyek jegyzéke = Arrabona*, 60(2022), 57–96.
- ENTZ Géza, *Mennyiért vette meg I. Lipót Draskovich Miklós éremgyűjteményét? = Numizmatikai Közlöny*, 42(1943), 66.
- ESTERHÁZY Pál, *Mars Hungaricus*, kiad. Iványi Emma, Bp., Zrínyi, 1989.
- GUALDO PRIORATO, Galeazzo, *Vite, et azioni di personaggi militari, e politici*, Bécs, Thurnmayer, 1674, *Relatione della Casa di Draskovvich*, D1v.
- HERMANN EGYED, ARTNER Edgár, *A Hittudományi Kar története (1635–1935)*, Bp., Egyetemi Nyomda, 1938.
- KAZY Ferenc, *Historia universitatis Tyrnaviensis*, Nagyszombat, typis Academicis, 1738.
- KELECSÉNYI Ákos, *Adalékok a nagyszombati egyetem barokk szellemiségéhez (1635–1665). Tézis-könyvek, promóciós kiadványok = Regnum*, 6(1944–46), 216.
- KNAPP Éva, *Gabriel Dietenshamer: Judit, = Barokk színház – Barokk dráma*, szerk. Pintér Márta Zsuzsanna, Debrecen, 1997, 81–99.
- KNAPP Éva, *Esterházy (I.) Pál imádságai = Irodalomtörténeti Közlemények*, 119(2015), 289–335.
- KNAPP Éva, TÜSKÉS Gábor, *Esterházy Pál Egy csudálatos énekének keletkezéséhez és poétikájához = Irodalomtörténeti Közlemények*, 121(2017), 61–84.
- Matricula olomoucké univerzity – Matricula der Olmützer Universität (1636–1637) 1652–1729, Edice / Edition*, eds. Vladimír Spáčil, Libuše Spáčilová, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023.
- Matricula universitatis Tyrnaviensis 1635–1701*, ed. Zsoldos Attila, Bp., ELTE, 1990.
- MEDEK, Aloysius, *Euryalus Niso amico fortunatus, laureatae sapientiae Graecensis Athenaei*, promotore [...] Aloysio Medek [...], ab [...] Oratoria Facultate inscriptus, Graz, Widmanstetter, 1661; egyetlen ismert példánya az ELTE Egyetemi Könyvtárban: Bar. 09799.
- METASCH, Frank, *Die Bedeutung des Prager Traditionsreizes von 1635 für die rechtliche Sonderstellung der Oberlausitz im Königreich Sachsen (1806–1918) = Neues Archiv für sächsische Geschichte*, 89(2018), 73–108.
- MIKÓ Árpád, PÁLFFY Géza, *A pozsonyi Szent Márton-templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei (16–17. század) = Művészettörténeti Értesítő*, 51(2002), 107–172.
- Nejstarší matrika olomoucké univerzity – Die älteste Matrikel der Olmützer Universität (1576) 1590–1621*, eds. Libuše Spáčilová, Vladimír Spáčil, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2016.
- NEUMANN, C. G. Th., *Materialien zur Geschichte des Jungfrauenklosters Mariae Magdalenae de poenitentia zu Lauban, = Neues Lausitzisches Magazin*, 33(1857), 110.
- ODESCHALCHI Arthur, *Két főrangú magyar érmész a XVII. században = Századok*, 7(1873), 578–581.
- [ODESCHALCHI Arthur], *A Draskovichok trakostyáni levéltárából = Történelmi tár*, 1893, 645–647.
- PÁLFFY Géza, *Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon, Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról = Századok*, 138(2004), 1005–1101.

- PATACHICH, Georgius, *Gloria collegii Ungaro Illyrici Bononiae fundati sub cura venerabilis Capituli almae cathedralis ecclesiae Zagrabiensis sive Viri honoribus & gestis illustres*, Bologna, de Periiis, 1699.
- Régi magyarországi nyomtatványok: 1636–1655*, 3, szerk. Heltai János, Budapest, 2000.
- RESSEL, Anton Fr., *Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes. Stadt und Land*, Reichenberg, Augsten, 1903–1905, Bd. 2., 21.
- SCHLENZ, Johann Ev., *Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz. II. Teil: Maximilian Rudolf Freiherr von Schleinitz und seine Zeit*, Warnsdorf, A. Opitz, 1914.
- SERFÖZŐ Szabolcs, *A zarándokhelyek szerepe a Habsburg-dinasztia reprezentációjában a 17–18. században = Századok*, 144(2010), 1183–1223.
- SKOBEL, Paul, *Das Jungfräuliche Klosterstift zur Heiligen Maria Magdalena von der Busse zu Lauban in Schlesien von 1320–1821*, Stuttgart, Theiss, 1970.
- SPYRA, Ulrike, MITZSCHERLICH, Birgit, MACKERT, Christoph, SCHOLLA, Agnes, *Katalog der Handschriften der Domstiftsbibliothek Bautzen*, bev. Enno Bünz, Lipsce, Leipziger Universitätsverlag, 2012.
- STAUD Géza, *A magyarországi jezsuita színjátékok forrásai, 1561–1773*, Bp., MTA Könyvtára, 1984.
- SZAROTA, Elida Maria, *Das Jesuitendrama im deutschen Sprachgebiet*, München, Fink, 1979, vol. 1., 30–31.
- SZENTPÉTERY Imre, *A Bölcsészettudományi Kar története*, Bp., Egyetemi Nyomda, 1935.
- SZIBLER Gábor, *Egy alig ismert országos méltóság és sárvári birtokos a 17. századból. Trakostyáni gróf Draskovich Miklós = Honismereti Híradó Sárvár*, 27(2009), 3–47.
- THALY Kálmán, *Az 1683-iki táborozás történetéhez = Történelmi tár*, 1887, 301–302, 307.
- The Jesuit Ratio studiorum of 1599. The Official Plan for Jesuit Education*, ford. Claude Pavur S. J., St. Louis,
- TICINUS S. J., Jacobus, *Epitome historiae Rosenthalensis, sive Compendiaria narratio de origine ac cultu pervetustae B. V. Mariae statuae in pago Rosenthal, Lusatiae Superioris*, Prága, typis Universitatis, 1692, 231–233.
- [TOLVAY, Emericus], *Ortus et progressus... Universitatis Tyrnaviensis*, Nagyszombat, typis Academicis, 1725.
- VERESS Endre, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1856*, Bp., MTA, 1941.

Kiss, Farkas Gábor

**An unknown print from 1649 in Nagyszombat (Trnava, Tyrnau)
Sacra Honoris Comitiva by Miklós Draskovich (RMNY S 2278A)**

Among the study manuscripts of the canon Georg Gregor Molitoris of Bautzen is a hitherto unknown Jesuit occasional print, written in 1649 by Count Miklós Draskovich, a student of the poesis class, in honour of the then graduating Bachelor class in philosophy at the Jesuit University of Nagyszombat (Trnava, Tyrnau), under the title *Sacra Honoris comitiva*. The volume contains an allegorical cycle of verses in which the Muses, led by Apollo, march to pay homage to the allegorical concept of Honor, and at the end of the work, one of the Muses, Erato, makes a declaration of love to Honor. The cycle of poems was probably performed in September 1649 at the baccalaureate, and among the graduates was Georg Gregor Molitoris, who later pursued a career as parish priest of Liberec (Reichenstadt) and canon of Bautzen. I reconstruct his career based on his eight surviving study manuscripts in Bautzen, which clearly illustrate the study path of a lay priest in the Jesuit educational system.

Keywords: 17th century, Jesuit education, Baroque occasional prints, Jesuit universities, Neo-Latin poetry.